Резюме

Верлос Н.В. Конституционализация цифровых прав человека: отечественная практика и зарубежный опыт.

Статья посвящена актуальной проблеме конституционализации цифровых прав человека в условиях цифровой трансформации. В процессе исследования осуществляется анализ доктринальных подходов к определению цифровых прав человека как правовой категории, мониторинг положительного международного опыта конституционализации цифровых прав, который можно заимствовать во время конституционного реформирования в Украине.

Ключевые слова: конституционализм, рецепция, цифровые права, цифровая трансформация, конституционные права человека, право на Интернет, право на анонимность, право на забвение, право на свободную передачу и распространение информации.

Summary

Natalia Verlos. Constitutionalization of digital rights: domestic practice and foreign experience.

The article covers the topical problem of constitutionalization of digital human rights in the conditions of digital transformation. The study analyzes doctrinal approaches to the definition of digital human rights as a legal category, the monitoring of the positive international experience of constitutionalization of digital rights, which can be borrowed in the process of the constitutional reform in Ukraine.

In the study, based on the analysis of normative experience of foreign countries, the author proposes to identify two ways of domestic regulation of digital rights: first, it is the constitutionalization of digital rights, with changing the text of the constitution to regulate digital rights at the highest constitutional level, and second, it is the digitization of constitutional rights, when the rights enshrined in the constitution become updated on the basis of constitutional decisions, the case-law of the European Court of Human Rights or in the relevant legislation.

It is proposed to distinguish "digital rights", including the right to access to electronic devices and telecommunications networks (Internet), the right to protection of personal data, the right to information self-identification, the right to anonymity, the right to be forgotten, the right to free transfer and dissemination of information, etc. However, it should be taken into consideration that in the process of reforming and carrying out constitutional and legal modernization, it is necessary to take into account the possibility and necessity of the realization of fundamental human rights, which are already defined in the Constitution of Ukraine, but are being implemented in the conditions of digitalization.

It is emphasized that in the process of development of the constitutional law of Ukraine the potential of digital transformation is not realized in full today, and perspective tendencies have such priorities as the development of network forms of interaction, communicative technologies of control and planning, formation of qualitatively updated model of digital rights development. Also, in order to increase the effectiveness of the implementation of digital rights, it is necessary to use the legal reception from countries where constitutional and legal modernization has already taken place taking into account the digital transformation and has a positive experience of regulation, including at the highest constitutional level. It should be borne in mind that in addition to ensuring and implementing digital human rights, it is necessary to develop a concept of digital duties and responsibilities for the violation of these rights in order to prevent negative risks and abuse.

Key words: constitutionalism, reception, digital rights, digital transformation, constitutional human rights, right to the Internet, right to anonymity, right to be forgotten, right to free transfer and dissemination of information.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.22

УДК 342.571

Л.О. НІКІТЕНКО

*Лілія Олександрівна Нікітенко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Донецького національного університету імені Василя Стуса**

ORCID: 0000-0002-2152-4255

КРАУДСОРСИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Постановка проблеми. Конституція України у ст. 38 закріпила право громадян брати участь в управлінні державними справами¹. Закріплення цього права в Основному Законі повністю відповідає міжнародним нормам, зокрема, передбаченому у п. «а» ст. 25 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» положенню про право кожного громадянина без будь-якої дискримінації та без обґрунтованих обмежень брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників². В основу цього права покладено підхід визнання окремого виду демократії – демократії участі або партисипативної демократії. Пошук нових форм демократії став характерною рисою міжнародної політичної думки та практики сучасності. Партисипативна демократія – це перспективний напрям досліджень, прихильники якого прагнуть побудувати модель громадянської участі в управлінському процесі, адекватну умовам сучасного суспільства. Міжнародне дослідження, проведене в 2006 р. організацією «Геллап Інтернешнл» у 68 країнах світу, виявило, що скептицизм має щодо процесу демократичного правління і розчарування в його результатах набули глобального характеру³. Отже, неабиякий інтерес сьогодення представ-

© Л.О. Нікітенко, 2020

* *Liliia Nikitenko, Ph.D. in Law, Associate Professor, Associate Professor of Vasyl' Stus Donetsk National University*

ляють інструменти партисипативної демократії як важливі та затребувані резерви демократичного розвитку держави. Ключовим інструментом партисипативної демократії є краудсорсинг. В усьому світі визнається необхідність використання краудсорсингу в публічному управлінні, що пов'язано з розвитком сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, соціальних мереж і різних діалогових інтернет-майданчиків. В Україні використання цього інструменту тільки набирає обертів. Визначений Україною курс на розбудову «цифрового» суспільства, що закріплений Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр.⁴, надає можливість ефективно співпрацювати, взаємодіяти з органами публічної влади за допомогою електронних пристроїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наука про використання колективного інтелекту та ресурсів натовпу для вирішення політичних проблем стрімко розвивається в європейських країнах та США, на відміну від України, де спостерігається кількісне та якісне відставання вітчизняних досліджень з цієї тематики. Деякі аспекти краудсорсингу намагались висвітлити у своїх роботах такі науковці, як Г.В. Зінченко, О.Б. Кіреєва, Ю.В. Ковбасюк, Н.М. Кропачова, О.Ю. Лялюк, О.С. Марченко та ін. Однак більшість питань все ще залишається відкритими.

Формулювання мети статті. Метою дослідження є уточнення поняття краудсорсингу як інструменту партисипативної демократії, з'ясування його особливостей, позитивних і негативних аспектів застосування.

Виклад основного матеріалу. Найпалкіший прихильник партисипативної демократії Дж. Дьюї стверджував, що справжня демократія передбачає набагато більше, ніж просто періодично голосувати за політиків, адже це не вимагає інтелектуальних зусиль. Утім активна участь у формуванні цінностей, які регулюють суспільне життя, є основою справжньої демократичної форми правління⁵. Поняття «партисипативна демократія» використовується більшою мірою саме в європейських країнах. Правовий інструментарій запровадження технологій партисипативної демократії є особливим для кожної країни. Європейський досвід організації партисипативної демократії передбачає постійну взаємодію з громадянами в процесі вироблення державної чи локальної політики, а це можливо тільки за умови активної позиції держави з цих питань, за наявності бажання останньої узгоджувати не лише ті рішення, що вимагає законодавство, а й інші питання, які стосуються розвитку відповідної території⁶. Така демократія має значно більше форм реалізації, ніж це передбачено законодавством України.

У наш час аби скласти уявлення про місце країни у світі, достатньо поглянути на її позиції у рейтингах інформаційного суспільства. Якість життя сучасної людини все більше залежить від різноманітності й доступності інформаційних продуктів та сервісів. Розвиток інтернету, інформаційних технологій є інвестицією в партисипативну демократію. Ці нові технології долають перешкоди, що заважають здійсненню безпосередньої демократії. Завдяки їх розвитку можливим стає використання ефективного інструменту партисипативної демократії – краудсорсингу.

Краудсорсинг (англ. *crowdsourcing*, *crowd* – «натовп» і *sourcing* – «використання ресурсів») означає залучення великої групи людей для того, щоб придумати якусь ідею або вирішити проблему⁷. Уряд Великобританії, що встановив у 1714 р. нагороду за знаходження точного методу визначення довготи на морі, набагато випередив час. Замість того, щоб оплатити відповідні пошуки одній людині, він запропонував взяти участь у пошуку усіх охочих. Цей метод, який уряд Великобританії застосував 300 років тому, у сучасності називали краудсорсингом⁸. Отже, краудсорсинг не є новим явищем, але саме цифровий простір, зокрема Інтернет, зробили його доступним у використанні в багатьох сферах суспільної діяльності.

Термін вперше в сучасній історії вжив у 2006 р. журналіст Джефф Хау в статті для журналу Wired «Схід краудсорсингу» («The Rise of Crowdsourcing»), яку потім переробив на книгу «Краудсорсинг: колективний розум як інструмент розвитку бізнесу» (Crowdsourcing: Why the Power of the Crowd is Driving the Future of Business, 2009), де він надає два визначення краудсорсингу: передача виконання роботи від агента (зазвичай працівника), традиційно призначеного її виконувати, до невизначеної, як правило, великої групи людей у формі відкритого конкурсу; застосування принципів відкритого джерела в галузях за межами програмного забезпечення⁹.

Популяризація ідеї краудсорсингу почалася задовго до винаходу самого терміна. У 2004 р. журналіст Джеймс Шуров'єскі опублікував книгу «Мудрість натовпу», заявивши, що при правильно заданих умовах пошук вирішення якої-небудь проблеми з опорою на сукупні знання багатьох людей може бути більш ефективною методикою, ніж використання знань і досвіду кількох з них¹⁰.

У науці поняття «краудсорсинг» першим використав у 2008 р. доцент Університету Південної Каліфорнії Дарен Бребем. Пізніше він опублікував книгу, присвячену краудсорсингу, в якій охарактеризував його як модель розподілу вирішення проблем та виробництва, що використовує колективний інтелект онлайн-спільнот для виконання певних організаційних цілей¹¹. Науковець акцентував, що феномен краудсорсингу тісно пов'язаний зі співпрацею, колективною роботою, консенсусом та творчістю.

Американський тлумачний словник англійської мови Merriam-Webster (відомий як словник Вебстера) у 2011 р. поповнився терміном «краудсорсинг», у розумінні його як «практики отримання інформації від великих груп людей онлайн»¹².

На сучасному етапі в науці немає сталого визначення терміна. Так, Д. Восійков під краудсорсингом розуміє вирішення суспільно-значущих завдань силами безлічі добровольців, що координують при цьому свою діяльність за допомогою ІТ¹³. На думку О. Кіреєвої, краудсорсинг – це практика отримання необхідних послуг, ідей або контенту шляхом прохань про сприяння, звернених до великих груп людей, особливо до онлайн-ового співтовариства, на відміну від звичайних співробітників або постачальників. Краудсорсинг ґрунтується на тому, що є люди, готові працювати безкоштовно, роблячи свій внесок, тому що їм це цікаво. О. Марченко вважає краудсорсинг технологією використання інтелектуального потенціалу або колективного

разуму Інтернет-середовища¹⁴. В. Єпініна краудсорсингом називає вихідне здійснення громадської експертизи проєктів рішень органів виконавчої влади, які зачіпають інтереси значної кількості жителів країни (регіону, міста), тобто врахування громадської думки при прийнятті управлінських рішень, своєчасне і ефективне рішення існуючих проблем, підвищення довіри до влади. На думку Г. Кацаї під краудсорсингом варто розуміти «відкритий заклик» до натовпу зробити внесок для вирішення тієї чи іншої проблеми або виконати завдання, що потребують використання людського інтелекту, часто в обмін на мінімальну винагороду чи соціальне визнання¹⁵. В українській науці, на відміну від зарубіжної, немає робіт, присвячених розробці методологічних підходів до визначення поняття «краудсорсинг». Вітчизняні науковці здебільшого аналізують наявну термінологію, запропоновану зарубіжними дослідниками і практиками.

Міжнародна практика краудсорсингу має давню історію. Починаючи з вже згаданого проєкту Уряду Великобританії 1714 р., яскравими прикладами використання краудсорсингу можна назвати написання першого видання Оксфордського словника англійської мови 1884 р., www.wikipedia.org (вільна енциклопедія, що пропонує усім користувачам створювати та правити статті), www.tomtom.com (складання карт GPS-навігації), www.openstreetmap.org (вільна карта світу з докладними картами міст), MyStarbucksidea.com (пропозиції щодо поліпшення роботи кав'ярень Starbucks), lizaalert.org (добровольці шукають заблукалих людей), radiation.crowdmap.com (платформа для збору інформації про рівень радіації по всьому світу) тощо. У теорії та практиці краудсорсинга вже існує його поділ на види залежно від сфери застосування. В якості інструмента партисипативної демократії він виступає як політичний краудсорсинг. Цей вид не такий розвинений, як інші, але має приклади застосування.

Так, першою європейською державою, яка використала краудсорсинг у конституційному процесі, стала Ісландія. Створення нової версії головного закону країни було ініційовано відразу після світової фінансової кризи 2008 р., що обернулася для країни економічною катастрофою. Драматичні зміни дали зрозуміти, що стара конституція країни, прийнята в 1944 р., не відповідає сучасності. У результаті було прийнято безпрецедентну програму створення нової конституції. За допомогою лотереї було обрано групу з 25 осіб, серед яких міг опинитися будь-який дорослий громадянин країни, що готувала і пропонувала статті для нової конституції. Ці статті публікувалися в соціальних мережах (Фейсбук та Твіттер) і активно обговорювалися. Влітку 2011 р. проєкт нової конституції потрапив на розгляд до парламенту, після чого був проведений референдум. Так, результатом всенародного обговорення в соціальних мережах і референдуму в Ісландії стала перша «краудсорсингова» Конституція¹⁶, що поставило новий світовий стандарт прозорості державної політики та участі у ній громадян. Ісландія показала всьому світу, що можна і в сфері національних інтересів застосовувати краудсорсинг. Краудсорсингова технологія, за оцінкою політологів, спрацювала на національне єднання і прискорила вихід країни з кризи. У світовій правовій практиці цю подію можна абсолютно без перебільшення назвати революцією.

Після Ісландії естафету у застосуванні краудсорсингу в законодавчому процесі перейняла Фінляндія, розробивши краудсорсинговий проєкт закону про захист авторських прав. Фінляндія стала відмінним прикладом країни, в якій краудсорсингова ініціатива наближена до законотворчості.

Сьогодні більше 70 держав світу, у тому числі Україна, використовують один із найбільш зручних способів краудсорсингу – електронні петиції, в якому є все: від генерації величезної кількості ідей до їх верифікації підписами громадян. У кожній країні застосування цього інституту має свою специфіку та різні показники ефективності. Але практика використання електронної петиції більшості країн доводить доцільність її існування.

До того ж, у багатьох містах світу краудсорсинг став ключовою технологією концептуального проєкту «The European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities (EIP-SCC)», який спрямований на залучення широкого загалу до раціоналізації міського простору. Програма «Smart Cities» наразі отримала розвиток у Вінниці, Києві, Львові та інших містах України¹⁷.

Говорячи про використання краудсорсингу в Україні, варто зазначити, що з липня 2015 р., коли Верховна Рада внесла зміни до Закону України «Про звернення громадян», громадяни України також отримали можливість користуватися перевагами електронних петицій. Успіхи України у запровадженні петиції як інструменту демократії вже визнані й на міжнародному рівні. За оцінкою ООН, українці за розвитком електронної участі громадян у політиці увійшли у топ-35 країн світу за цим показником¹⁸.

Серед інших цікавим прикладом використання краудсорсингу в Україні можна назвати формування передвиборчої програми чинного Президента В. Зеленського. Майданчиками, на яких використовувався цей інструмент, стали соціальні мережі, де виборці надавали пропозиції щодо включення нагальних проблем, що потребують вирішення, до виборчої програми кандидата. У травні 2019 р. запущено сайт програми LIFT (т. з. Соціальний ліфт), який дасть змогу людям із новими ідеями з перетворення України в різних сферах прийти в політику і реалізувати свої ідеї в управлінні країною¹⁹.

З аналізу існуючих визначень краудсорсингу та практики його застосування можна сформулювати низку його особливих ознак: 1) використання інформаційних технологій; 2) оперативність досягнення мети. Краудсорсинговий проєкт має певну тривалість. Якщо про проєкт відомо, що брати участь у ньому можна тільки обмежений час, то це стимулює людей ставати учасниками; 3) залучення великої кількості талановитих користувачів. Основна частина інтернет-аудиторії – це економічно активний прошарок населення, якому небайдужий поточний стан справ. Політичний потенціал інтернет-аудиторії зараз як ніколи великий; 4) власна ініціатива учасників, добровільність участі; 5) мотивація учасників – самореалізація, філантропія, аматорство; 6) масштабність і глобальність продукту, відсутність географічних меж (люди можуть брати участь у проєкті з будь-якої точки світу); 7) можливість вирішити безліч проблем, які важко вирішити окремим експертам; 8) економія ресурсів (безоплатно або виплачуються мінімальні суми за участь); 9) варіативність

(селекція найкращих пропозицій, обрання найліпшого варіанта); 10) відповідність прийнятих рішень до інтересів різних груп населення; 11) певні правові наслідки.

Для більшого розуміння цього явища варто сказати про принципи краудсорсингу. Головний принцип краудсорсингу, який був сформований Дж. Хау, полягає в тому, що «не треба просити людей зробити щось для вас, навпаки – це ви повинні дати те, що їм потрібно і цікаво». Базові принципи краудсорсингу можна сформулювати таким чином: принцип егалітаризму – потреба соціуму в знаннях і талантах кожної людини; принцип синергії – знання та зусилля, сукупно використовувані, істотно перевищують знання та зусилля кожної окремої людини; принцип рівності – формування рівнозначних зв'язків між людьми, відсутність територіальних, корпоративних, професійних обмежень; принцип конвергенції – зближення суб'єктів продукування інноваційного продукту насамперед через механізм взаємодії; принцип дроблення – краудсорсинг як модель розподіленого вирішення проблем пошуку рішень, дроблення обсягу роботи на компоненти, що становлять єдине ціле подібно до мозаїки²⁰; принцип відкритого входу – інформація про проблему поширюється серед невизначеного кола осіб у формі відкритої пропозиції надсилати варіанти її вирішення.

Безсумнівно, краудсорсинг варто використовувати в Україні. На підтвердження цієї тези можна навести позитивні аспекти його застосування: 1) наближує владу до суспільства. Ефективне застосування краудсорсингу в публічному управлінні підвищує відкритість роботи, прозорість, підзвітність діяльності органів влади; 2) сприяє розвитку демократичного ладу. Багато політичних інститутів схильні до впливу різних чинників, зокрема великого бізнесу, внаслідок цього в суспільстві спостерігається комерціалізація політичних рішень, що веде нас геть від справжньої демократії; 3) об'єднує населення навколо спільних цілей; 4) створює умови для прояву громадської ініціативи; 5) формує найважливіші інструменти зворотного зв'язку з активними громадянами, які хочуть внести свій вклад в розвиток країни, регіону, міста; 6) дозволяє органам публічної влади приймати ефективніші управлінські рішення з урахуванням думок, вимог, пропозицій населення; 7) є маловитратним інструментом розвитку, який досить легко впровадити (за допомогою сайту або соціальних мереж); 8) сприяє створенню глобального продукту; 9) надає доступ до результатів праці необмеженої аудиторії та використання інтелектуального потенціалу талановитих учасників, залучає до вирішення проблем і завдань значну кількість фахівців різної професійної спрямованості з широким географічним охопленням; 10) передбачає можливість використання як на державному, так і на місцевому рівні.

Але не слід забувати про проблемні сторони цього сучасного інструменту партисипативної демократії, серед яких: 1) залежність від технічного забезпечення та цифрова виключеність учасників. Незважаючи на те, що в багатьох країнах велика частина населення має доступ до Інтернету та технічні можливості користування ним, існує частина людей, які його не мають або не хочуть ним користуватися з яких-небудь міркувань²¹; 2) нестійке співробітництво, неорганізованість і непередбачуваність «натовпу» через відсутність юридичних і фінансових зобов'язань; 3) ризики отримання неякісного продукту як результату, низького ККД.

Висновки. Резюмуючи, можна запропонувати визначення політичного краудсорсингу, під яким слід розуміти інструмент партисипативної демократії, в основі якого лежить мета залучення суспільства (безкоштовно або за символічну винагороду) до участі у вирішенні питань загальнодержавного або місцевого значення шляхом надання можливості висловлювати свої пропозиції, думки, вимоги на принципах егалітаризму, синергії, рівності, конвергенції, дроблення та відкритого входу. Краудсорсинг сьогодні є зародженням нової управлінської революції. Його широке застосування дає змогу максимально задіяти переваги інформаційно-комунікативних можливостей XXI століття. Досвід зарубіжних країн демонструє ефективність краудсорсингових проєктів. В Україні політичний краудсорсинг поки що залишається відносно новим і незвичним інструментом, але має потенціал стати нормою. Позитивних аспектів його застосування значно більше, ніж негативних. Участь у краудсорсингових проєктах допомагає громадянам проявити свою громадянську позицію, створює у них досвід хоч і віртуальної, але емоційно цілком реальної взаємодії з владою, дає можливість активно брати участь у державному житті, висловлювати як підтримку влади, так і реалізовувати свій протестний потенціал у конструктивному руслі. Таким чином розвивається досвід демократичної участі. В Україні доцільно використовувати вже існуючу європейську практику застосування інструментів партисипативної демократії із закріпленням їх на законодавчому рівні. Можливість використання технологій краудсорсингу має бути чітко сформована як державна стратегічна мета на загальнодержавному рівні, адже краудсорсинг створює нові можливості для громадянського активізму в політиці. Це новий спосіб досягти мети – демократичного, рівноправного суспільства, в якому кожен може бути почутий.

¹ Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (із змінами).

² Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

³ Voice of the People 2006: What the World Thinks on Today's Global Issues (2006), A Gallup International Survey, Montreal. URL: <https://www.gallup-international.com/publications/third-book/>

⁴ Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. *Урядовий кур'єр*. 2018. 11 травня. № 88.

⁵ John Dewey. Dewey quote from a 1937 lecture, "Democracy and Educational Administration," excerpt in Joseph Ratner, ed., *Intelligence in the Modern World: John Dewey's Philosophy*. New York: Modern Library. 1939. P. 400–401.

⁶ Лялюк О.Ю. Правове регулювання та практика імплементації законодавства з питань партисипативної демократії в європейських країнах. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 33. С. 73–89.

⁷ Копалкина Е.А., Юханов Н.С. Концептуальные основы исследования электронной демократии. *Вестник РУДН. Серия Политология*. 2014. № 2. С. 123–134.

- ⁸ Кіреєва О. Перспективи краудсорсингу як інструменту співпраці органів влади та громадськості в контексті розвитку публічного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 2. С. 97–104.
- ⁹ Howe J. Crowdsourcing: a definition. URL: crowdsourcing.typepad.com/
- ¹⁰ Епинина В.С. Краудсорсинг как технология партисипации в государственном менеджменте. *Вестник института*. 2012. № 2(25). С. 117–122.
- ¹¹ Brabham D.C. Crowdsourcing. A model for leveraging online communities. *The Participatory Cultures Handbook*. Routledge, 2012. 193 p.
- ¹² Максимов Н.Н., Паршина В.С. Краудсорсинг как способ активизации развития персонала. *Молодой ученый*. 2012. № 12. С. 233–234.
- ¹³ Воейков Д. Эффективен ли краудсорсинг как инструмент демократии? URL: www.pcweek.ru/gover/article/detail.php?ID=143376
- ¹⁴ Марченко О.С. Интеллектуальный краудсорсинг як категорія інформаційного суспільства. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2074/1/Marchenko_51_53.pdf
- ¹⁵ Kazai G. (2011). «In Search of Quality in crowdsourcing for Search Engine Evaluation», In Proceedings of the 33rd European conference on Advances in Information retrieval, Springer Verlag, BerlinHeidelberg, pp. 165–176. URL: https://pdfs.semanticscholar.org/5480/a8f3f6d89f3019aa373e9122_0e19f2d3a506.pdf
- ¹⁶ Icelanders approve their crowdsourced constitution. URL: <https://gigaom.com/europe/icelanders-approve-their-crowdsourced-constitution>
- ¹⁷ Ковбасюк Ю.В. Краудсорсинг як інструмент публічної влади. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 4 (178). С. 349–357.
- ¹⁸ Україна в міжнародних рейтингах. URL: <https://tyzhden.ua/Society/227774>
- ¹⁹ Зінченко Г.В. Використання краудсорсингу у процесі формування політики на регіональному рівні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Т. 30 (69). № 4. С. 55–60.
- ²⁰ Кропачева Н.М. Краудсорсинг як інноваційний інструмент створення реферативної інформації: перспективи застосування. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського*. 2016. Вип. 5. С. 146–152.
- ²¹ Shchebetun I., Nikitenko L., Pysarieva E., Turchenko O., Afanasieva M. Electronic and Internet Technologies in the Election Process. *Test Engineering & Management magazine*. 2020. Vol. 83: March-April. P. 6776–6784. URL: <http://www.testmagazine.biz/index.php/testmagazine/.../view/4741>

Резюме

Нікітенко Л.О. Краудсорсинг як інструмент партисипативної демократії.

У статті розглядаються питання краудсорсингу як інструменту партисипативної демократії. Акцентується увага на визнанні окремого виду демократії – партисипативної, ключовим інструментом якої вважається краудсорсинг. У теорії та практиці краудсорсинга вже існує його поділ на види залежно від сфери застосування. В якості інструмента партисипативної демократії він виступає як політичний краудсорсинг. Досліджується історія виникнення технології використання колективного інтелекту та ресурсів натовпу та наукових розробок щодо неї. На підставі аналізу існуючих дефініцій, досвіду використання краудсорсингових технологій в політиці зарубіжних країн та України виявлено специфічні ознаки і принципи краудсорсингу як інструменту партисипативної демократії, а також надано авторське визначення поняттю «політичний краудсорсинг». Окрема увага приділяється з'ясуванню негативних і позитивних аспектів застосування політичного краудсорсингу, в результаті чого встановлено, що останніх більше. У статті робиться висновок про доцільність використання краудсорсингу як інструменту партисипативної демократії в Україні з перспективою закріплення на законодавчому рівні.

Ключові слова: краудсорсинг, політичний краудсорсинг, партисипативна демократія, інформаційні технології, електронна петиція.

Резюме

Нікітенко Л.А. Краудсорсинг как инструмент партисипативной демократии.

В статье рассматриваются вопросы краудсорсинга как инструмента партисипативной демократии. Акцентируется внимание на признании отдельного вида демократии – партисипативной, ключевым инструментом которой считается краудсорсинг. В теории и практике краудсорсинга уже существует его разделение на виды в зависимости от сферы применения. В качестве инструмента партисипативной демократии он выступает как политический краудсорсинг. Исследуется история возникновения технологии использования коллективного интеллекта и ресурсов толпы и научных разработок по ней. На основании анализа существующих дефиниций, опыта использования краудсорсинговых технологий в политике зарубежных стран и Украины выявлены специфические признаки и принципы краудсорсинга как инструмента партисипативной демократии, а также предоставлено авторское определение понятия «политический краудсорсинг». Особое внимание уделяется выяснению отрицательных и положительных аспектов применения политического краудсорсинга, в результате чего установлено, что последних больше. В статье делается вывод о целесообразности использования краудсорсинга как инструмента партисипативной демократии в Украине с перспективой закрепления на законодательном уровне.

Ключевые слова: краудсорсинг, политический краудсорсинг, партисипативная демократия, информационные технологии, электронная петиция.

Summary

Liliia Nikitenko. Crowdsourcing as an instrument of participatory democracy.

The article considers the issues of crowdsourcing as a tool of participatory democracy. Emphasis is placed on the recognition of a separate type of democracy – participatory democracy, which is a promising area of research, whose supporters seek to build a model of civic participation in the management process, adequate to the conditions of modern society. Crowdsourcing is a key tool of participatory democracy. The need to use crowdsourcing in public administration is recognized worldwide, which is associated with the development of modern information and communication technologies, social networks and various online dialogue platforms. In Ukraine, the use of this tool is only gaining momentum.

The history of the origin of the technology of using collective intelligence and the resources of the crowd and scientific developments about it is studied. Crowdsourcing has a long history, but it is the digital space, in particular the Internet, that has made it available for use in many areas of public life. In the theory and practice of crowdsourcing there is already a division into types depending on the

scope. As an instrument of participatory democracy, it acts as a political crowdsourcing. This species is not as developed as others, but has examples of application. At the present stage in science there is no fixed definition of the term. Domestic scholars mostly analyze the existing terminology proposed by foreign researchers and practitioners. Based on the analysis of existing definitions, experience in the use of crowdsourcing technologies in the policy of foreign countries and Ukraine, the article identifies specific features and principles of crowdsourcing as a tool of participatory democracy, and provides an author's definition of "political crowdsourcing".

Particular attention is paid to clarifying the negative and positive aspects of the use of political crowdsourcing, during which it was found that the latter is more.

The article concludes that the use of crowdsourcing as a tool of participatory democracy in Ukraine with the prospect of consolidation at the legislative level.

Key words: crowdsourcing, political crowdsourcing, participatory democracy, information technologies, electronic petition.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.23

УДК 340.131

А.І. ІРКЛІЄНКО

*Андрій Ігорович Ірклієнко, аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України**

ORCID: 0000-0002-5689-2226

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОНСТИТУЦІЙНОЇ РАДИ ФРАНЦІЇ

Постановка проблеми. Конституційна рада Франції – орган конституційного контролю, заснований Конституцією 1958 р. Конституційна рада не є єдиним органом, що здійснює контроль конституційності¹. Своєрідність конституційного контролю у Франції полягає в тому, що він має подвійну природу і виходить за рамки відомих моделей конституційного контролю². Конституційність актів, які виходять від Парламенту, розглядається Конституційною радою, а від органів виконавчої влади – Державною Радою³.

Конституційна рада була створена як політико-юридичний орган, покликаний обмежити владу Парламенту, в тому числі шляхом здійснення попереднього конституційного контролю. Однак у результаті конституційної реформи 2008 р. Конституція Франції була доповнена положеннями, що дозволяють звертатися із запитом щодо конституційності чинних законів. Нова процедура спричинила внесення змін до низки нормативних правових актів, зокрема в органічний закон «Про Конституційну раду»⁴, і отримала нормативно закріплену назву «пріоритетне питання конституційності»^{5,6,7}.

Незважаючи на те, що Конституційна рада не іменована судом, її рішення є, по суті, судовими актами і, подібно рішенням Конституційного Суду України, наділені властивістю обов'язковості. Вони обов'язкові для всіх адміністративних і судових органів і не підлягають перегляду (абз. 3 ст. 62 Конституції Франції)⁸. Однак слід враховувати, що крім обов'язкових рішень, Конституційна рада «висловлює думки», які мають консультативний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що незважаючи на наявність у юридичній літературі значної кількості публікацій, присвячених функціонуванню органів конституційного контролю в зарубіжних країнах (зокрема, праці таких учених, як Г. Кельзен, К. Ейзенман, К. Хессе, В.О. Гергелійник, І.І. Маринів, О.С. Лотюк, С.В. Пілюк, М.Д. Савенко, А.О. Селіванов, В.Є. Скомороха, І.Д. Сліденко, М.В. Тесленко, А.П. Ткачук, Т.О. Цимбалістий, В.М. Шаповал та ін.), вважаю, що французька модель конституційного контролю потребує спеціального дослідження в контексті постійних змін у її функціонуванні. **Метою** статті визначено аналіз особливостей конституційно-правового статусу Конституційної Ради Франції.

Виклад основного матеріалу. Хоча у Франції, як і в інших країнах романо-германської правової системи, основним джерелом права є нормативний правовий акт, на питання про те, чи містяться норми права в рішеннях Конституційної ради, не дається однозначної негативної відповіді. Французький правознавець О. Бо вважає, що сам механізм тлумачення призводить часом суддю до правотворчості⁹. Отже, конституційний суддя буде додавати конституційні норми до письмового тексту^{10,11}.

Подібний підхід підтверджується практикою Конституційної ради, в рішеннях якого можна знайти стійкі правові позиції, тобто «нормативно-інтерпретаційні встановлення» (вдаючись до термінології українського конституційного права)¹². Прикладом можуть служити рішення, в яких визначається його власна компетенція: Конституційна рада відмовилася перевіряти закони, прийняті на референдумі, які є безпосереднім вираженням волі народу¹³.

Конституційна рада крім здійснення конституційного контролю має низку інших функцій: політичних, консультативних і виступає в якості суду по оцінці результатів виборів депутатів Національних Зборів, Сенату і Президента Республіки¹⁴. Можливо, саме тому Конституційна рада класифікує свої рішення відповідно до видів власних повноважень. При цьому зазначені видові особливості позначаються Конституційною радою за допомогою стійких буквених поєднань, що включаються в номери рішень: REF – прийняті з питань референдуму; ORGA – прийняті щодо питань організації Конституційної ради тощо^{15,16}.